

بررسی چرایی تخریب تپه‌های باستانی ایران

زخمه بر فرهنگ

نوروز رجبی

باستان‌شناس و کارشناس
رسمی قوه قضائیه

از ماموریت‌ها، وظایف و تکالیف «وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی» (زین‌پس وزارت میراث)، براساس قوانین (اعم از اساسنامه، لایحه اهداف، وظایف، اختیارات و...)، «حفظ و احیای میراث فرهنگی ملموس و ناملموس» بیان شده است. تپه‌ها، محوطه‌ها و بناهای تاریخی حاوی اطلاعات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی جامعه هستند که از آنها به‌عنوان شناسنامه‌های هویتی و فرهنگی جامعه یاد می‌شود. اساساً مهمترین وظیفه ذاتی تشکیلات «وزارت میراث» به‌عنوان بخشی از بدنه دولت، حفاظت از آنچه «موراثت فرهنگی» می‌نامیم است، لیکن ناکارآمدی و ناتوانی این تشکیلات در شناخت، حفاظت و معرفی موارث فرهنگی سبب شده است روزانه شاهد تخریب بافت‌های تاریخی شهرها و روستاها، تخریب محوطه‌ها و تپه‌های باستانی و گسترش رواج تجارت اشیای تاریخی باشیم. هشدار، اعتراض، گلایه، شکایت و نارضایتی دوستداران موارث ملی و فرهنگی اعم از پژوهشگران، کارشناسان، اساتید، گروه‌ها و انجمن‌های مدنی و تخصصی نیز عموماً با بی‌توجهی مواجه می‌شود و پاسخگویی نهادهای متولی یا به امری «بلاوجه» تبدیل شده است یا با فهم نادرست موضوع و انکار مسئله، پاسخی خلاف واقع ارائه می‌شود؛ تو گویی میدان ستیز و نفی است، نه تقد و اصلاح. گرچه دلایل فرهنگ‌ستیزی و تخریب ریشه‌های هویتی جامعه ما امری است چندوجهی که دلایل گوناگون و متنوع دارد، لیکن در اینکه وزارت میراث در حفاظت از موارث فرهنگی کشور دچار ناکارآمدی و ناتوانی است، نمی‌توان تردید کرد. مصادیق این نتیجه برای افراد مطلع، متنوع، گسترده و فراوان است. ضرورت دارد در راستای نگاه تازه دولت به ناکارآمدی برخی از تشکیلات خود، این مهم مورد ارزیابی محققانه قرار گیرد و امور میراث کشور تدبیر شود.

در هفته پایانی شهریورماه ۱۴۰۴ باز هم شاهد رویدادی غم‌انگیز و بنیان افکن بر ضد تاریخی و فرهنگ ملی بوده‌ایم. تپه تاریخی گردلغری که در پایان سال ۱۳۹۵ به شماره ۳۱۶۹۲ به‌درستی در فهرست آثار ملی به‌ثبت رسیده است، توسط سوداگران و مبتنی بر حکمی قانونی (حکم دیوان عدالت اداری) تخریب شد و برای همیشه از ساحات فرهنگ و تمدن ایران پاک شد! این در حالی است که وزارت میراث اختیار، فرصت و زمان کافی (بیش از یک‌دهه) برای حفاظت، پژوهش، شکایت و پیگیری تخریب آن را داشت، لیکن متولیان و مسئولان امر بی‌توجه به وظایف و اختیارات خود، اجازه دادند تا چنین ستمی جبران‌ناپذیر بر فرهنگ و تمدن ایران وارد شود. چنین بی‌مسئولیتی‌ای در تخریب آثار تاریخی و محوطه‌های باستانی، در این بخش از کشور دارای پیشینه است. پیش‌تر در سال ۱۳۹۴ نیز بخشی از تپه تل خسرو در اثر افعال کارشناسان، معاونت میراث و مدیران وقت دچار تخریب و تسطیح شد. تپه شهر یاسوج و یک پشته طبیعی جای دار، دارای لایه‌های فرهنگی و تاریخی از هزاره چهارم پیش از میلاد و گذار به هزاره سوم پ.م است که در ادبیات باستان‌شناسی ایران (به‌ویژه ایالت تاریخی فارس) این بازه زمانی به‌عنوان «فرهنگ لپونی» (۳۸۰۰-۳۲۰۰ پ.م) و «فرهنگ بلانش» (۲۲۰۰-۲۸۰۰ پ.م) شناخته می‌شود.

کمترین انتظار از تشکیلات وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی این بود که مسئولانه با پیگیری حقوقی پرونده نه‌تنها روند تخریب تپه، ام‌توقف کنند، که لایه‌ها و مواد فرهنگی تخریب‌شده کندوکاو و مایه پژوهش‌های علمی و تخصصی باستان‌شناسی قرار گیرند تا شانس بیشتری برای نجات مواد فرهنگی آسیب‌دیده و شناخت بهتر فرهنگ و تمدن ایران فراهم شود. فرصتی فراهم کنند تا تکه‌های پاره‌شده این شناسنامه فرهنگی ملی بازشناسی شوند، نه اینکه با انفعال، چشم بر تخریب این تپه ارزشمند ببندند. چگونه می‌توان پذیرفت لایه‌های تاریخی و مواد فرهنگی (اشیاء و ابزارهای سفالی، فلزی و سنگی، بقایای استخوانی انسانی و جانوری و...) یک تپه شش‌هزار ساله با تیغه لودر و بولدوزر، سوار بر کامیون شود و خوراک دستگاه‌های سنگ‌شکن، سرنده و ماسه‌ساز شود و هم‌زمان تشکیلات و سازمان‌های اداری متخصص و مرتبط ادعای حیات، فعالیت و کارکرد داشته باشند؟ ازسویی، آیا اساساً تخریب این تپه به ماسه‌سازی محدود است یا صورت‌ها و فعالیت‌های دیگری نیز دارد؟ ورود دستگاه‌های قضایی و نظارتی و ارزیابی کارشناسی مسائل می‌تواند پاسخگویی بسیاری از پرسش‌ها، ابهامات، نگرانی‌ها و تناقضات باشد و الگویی شود برای چرایی علل تخریب محوطه‌ها و تپه‌های باستانی ایران.

گزارش
آموزش

گزارشی درباره کمبود فضای آموزشی که موجب تمایل دانش‌آموزان به ترک تحصیل شده است

مدرسه من کجاست؟

۱۴۰ه دانش‌آموز تنها هنرستان پسرانه در شهر انار به دلیل نداشتن فضای مناسب مدرسه در آستانه ترک تحصیل اند

عمل شده که وضع به اینجا رسیده.» به گفته او، الان خود خانواده‌ها هم می‌دانند که این مدرسه برای فرزندان‌شان خطرناک است اما چاره دیگری ندارند: «چون فرستادن بچه‌هایشان به یک روستای دیگر به‌شدت هزینه‌ساز است اما می‌دانند که تحصیل فرزندان‌شان در این مدرسه بسیار خطرناک است. والدین این دانش‌آموزان، کشاورزند با زمین‌هایی بسیار محدود و در این وضعیت اقتصادی چیزی هم به‌نام سرپرست مدرسه وجود ندارد. حتی والدین کمی، خودشان ماشین دارند که بتوانند فرزندان‌شان را برای تحصیل به روستای دیگری بفرستند. این روستا قبل از انقلاب، مرجع مدرسه برای روستاهای اطراف بوده و حالا وضعیت به اینجا رسیده است.»

۱۴۰ دانش‌آموز در آستانه ترک تحصیل

هنرستان رئیس‌ی شهر انار، یکی از مدرسی است که بی‌جا شده و دانش‌آموزانش با شروع سال تحصیلی نگران و بلاتکلیف‌اند. «حسین میرکی»، مدیر پیشین هنرستان فنی رئیس‌ی انار که به‌دلیل فشارها مجبور به استعفا شده و دانش‌آموزان این هنرستان رابطه خوبی با او دارند به «هم‌میهن» می‌گوید، استعفای او به‌دلیل شرایط حاد مدیریتی، فقدان شفافیت تصمیم‌گیری‌ها و فشارهای بیرونی بوده: «هدفم حفظ شأن مدرسه، دانش‌آموزان و خانواده‌ها بود اما شرایط به گونه‌ای پیش رفت که ادامه کار دیگر ممکن نبود. امسال بعد از ۱۸ سال معلمی، بعد از احضار به اطلاعات با اتهامات واهی (به‌دلیل تجمع خانواده‌های هنرجویان در آموزش و پرورش) به‌دلیل شخصی و خانوادگی امکان ادامه همکاری ندارم. همسرم به‌واسطه اضطراب‌ها و استرس‌های پیش‌آمده دچار کسالت و بستری شدند و هنوز درگیر تبعات این اتفاقات پیش‌آمده‌ایم.»

حسین میرکی می‌گوید، از همان اول هم این هنرستان نوپا با جایی موقت روبه‌رو بوده چون آموزش و پرورش شهر انار، مکان ثابتی برای در اختیار گذاشتن به این مدرسه نداشته: «وقتی من به‌عنوان مدیر هنرستان نوپا آمدم، با جایی موقت روبه‌رو بودیم؛ سه کلاس کوچک که می‌دانستم برای سال‌های بعد، کافی نیست. همان ابتدای کار به همه مسئولان، از امام جمعه و فرماندار گرفته تا رئیس وقت آموزش و پرورش، اعلام کردم که سال آینده، جا نداریم و باید به فکر مکان مناسب باشیم.»

از دی‌ماه سال گذشته، یک کارگروه تخصصی با حضور شورای معاونین و حسین میرکی به‌عنوان نماینده مدیر هنرستان تشکیل شد و موضوع اصلی این کارگروه، جانمایی ساختمان و تعیین مکان دائم هنرستان بود. در جلسات اولیه، خروجی این بود که هنرستان به ساختمان اداره آموزش و پرورش و این اداره به ساختمان ادارات منتقل شود، اما تغییرات سیاسی و فشارهای بیرونی، روند را پیچیده کرد و همه‌چیز به بازی‌های سیاسی و دخالت افراد صاحب‌نفوذ

آموزش و پرورش تخلیه و تحویل هنرستان شود.» دانش‌آموزان این هنرستان اما می‌گویند، یا به مطالبات‌شان پاسخ داده می‌شود یا همگی با هم ترک تحصیل خواهند کرد.

بحران فضای آموزشی

در هفته‌های اخیر، بحران کمبود فضاهای آموزشی در ایران به نقطه‌ای بحرانی رسیده است. براساس گزارش کارشناسان سازمان توسازی، توسعه و تجهیز مدارس، کشور با کمبود بیش از ۱۰۲ هزار کلاس درس مواجه است که روی ترک تحصیل دانش‌آموزان تأثیر مستقیم دارد؛ این وضعیت به‌ویژه در پنج استان تهران، خراسان رضوی، اصفهان، البرز و خوزستان که بیش از ۵۰ درصد از این کمبود را به خود اختصاص داده‌اند، حادتر است. فعالان حوزه آموزش و پرورش می‌گویند در این شرایط، بحران کمبود فضاهای آموزشی به‌ویژه در مناطق پرجمعیت و مهاجرپذیر، نیازمند توجه فوری و اقدامات جدی مسئولان است. به گفته آنها، افزایش ظرفیت مدارس، احداث مدارس جدید، مقاوم‌سازی مدارس فرسوده و جذب خیرین مدرسه‌ساز از جمله راهکارهایی‌اند که می‌توانند به کاهش این بحران کمک کنند.

حالا تخریب و نوسازی بعضی مدارس فرسوده هم خود‌بار دیگری بر آموزش و پرورش شده است؛ نمونه‌اش مدرسه‌ای در روستای «سیور» در استان گیلان که قرار است تخریب شود. دو مدرسه ابتدایی و متوسطه در روستای «سیور» در استان گیلان در بخش «رانکو» شهرستان املش کنار هم هستند. بنای یکی از مدارس قبل از انقلاب و بعدی، بعد انقلاب ساخته شده و حالا به خانواده‌های دانش‌آموزان مدرسه که مقطع اول متوسطه در آنجا تدریس می‌شود، گفته شده ساختمانی که بعد از انقلاب ساخته‌شده، باید تخریب شود. یکی از افرادی که در روستا زندگی می‌کند به «هم‌میهن» می‌گوید، این مدرسه حدود ۱۵ دانش‌آموز دختر دارد ولی مدیر مدرسه چون می‌دانسته که مدرسه باید به نوسازی سپرده شود، بچه‌ها را ثبت‌نام نکرده و به روستای دیگری هدایت کرده: «خود مدیر، محل خدمت‌اش عوض شده است. ما به‌عنوان گروهی از پیشکسوتان محل به آموزش و پرورش مراجعه و گلایه کردیم که چرا مدرسه بعد از باران که سقف‌اش آسیب دید، تعمیر نشده تا کار به اینجا کشیده؟ پرسیدیم دانش‌آموزان در سال تحصیلی جدید چطور باید به روستای دیگری که حدوداً چهار، پنج کیلومتر فاصله با خانه‌شان دارد، بروند؟» او می‌گوید: «رئیس آموزش و پرورش منطقه به ما گفتند که هیچ راهی ندارد و مدرسه باید بسته شود. بعد از این دیدار، گروهی از والدین دانش‌آموزان به فرمانداری رفتند و فرماندار گفته که مدرسه را امسال هم باز نگه می‌داریم. این مدرسه بعد از انقلاب ساخته شده، ولی آنقدر در نگهداری‌اش ضعیف

الهه محمدی

خبرنگار گروه جامعه

تا دوروز پیش، ۱۴۰ دانش‌آموز تنها هنرستان پسرانه شهر انار کرمان، هیچ ساختمانی برای ادامه تحصیل نداشتند. هنرستان فنی شهید رئیس‌ی که قرار بود در ساختمان آموزش و پرورش مستقر شود، هنوز محل مشخصی نیافته بود و مسئولان این اداره هم روی صندلی‌هایشان نشست‌اند و می‌گویند، ساختمان را خالی نمی‌کنند. هنرستان شهید رئیس‌ی که دانش‌آموزانش در رشته‌های الکترونیک، تاسیسات مکانیکی و صنایع شیمیایی تحصیل می‌کردند، از مهرماه سال گذشته شروع به کار کرد و به‌دلیل کمبود جا قرار بود به ساختمان اداره آموزش و پرورش منتقل شود اما به فاصله کمی مانده تا بازگشایی مدارس، مسئولان این اداره می‌گویند ساختمان را برای تبدیل شدن به مدرسه تحویل نمی‌دهند.

در روزهای گذشته برای اعتراض به این موضوع، آنقدر این دانش‌آموزان و خانواده‌هایشان رفتند و آمدند، تجمع کردند و پلاکارد به‌دست گرفتند تا برای عده‌ای پرونده قضایی باز شد، مدیر مدرسه مجبور به استعفا شد و حالا ۱۴۰ دانش‌آموزی که هنوز تکلیف مکان و مدیریت‌شان روشن نیست، اعلام کرده‌اند که در صورت نشینیدن خواسته‌هایشان، ترک تحصیل خواهند کرد. این دانش‌آموزان روی پلاکاردهایشان نوشته بودند: «آقای انارکی محمدی، نماینده انار در مجلس، قول شما برای انتقال هنرستان به اداره، به کجا رسید؟» و «انتقال هنرستان به اداره».

پس از چندین ماه چالش، «اقدس سادات موسوی» که از مردادماه امسال سرپرست اداره آموزش و پرورش انار شده و حاضر به گفت‌وگو با «هم‌میهن» نشد، برای حل‌وفصل این موضوع، دانش‌آموزان مدرسه دخترانه «اسماعیلی» را به دبیرستان «قمر» منتقل کرده و دبیرستان اسماعیلی را در اختیار پسران هنرستانی گذاشته‌اند؛ موضوعی که مشکل جدیدتری به‌وجود آورده، حالا دختری‌ها شده‌اند ۲۸۰ دانش‌آموز با کلاس‌های ۴۰ نفره؛ اما این دانش‌آموزان هم با کمبود فضا مواجهند و امکاناتی که پاسخگویشان نیست. موسوی به خانواده‌هایی که بارها برای پیگیری این موضوع نزد او رفته بودند، گفته که «هنرستانی‌ها یک‌مشت

بچه تنبلند» و مدیری را بر سر اداره این هنرستان گذاشته که دانش‌آموزان و خانواده‌هایشان از او دل خوشی ندارند. آنطور که خانواده‌های دانش‌آموزان به «هم‌میهن» می‌گویند، او چندروز پیش با فرماندار تماس گرفته و خواستار برگزاری جلسه شورای تأمین جهت تصمیم‌گیری و مقابله با تجمع احتمالی خانواده‌ها شده. به گفته این خانواده‌ها، در تجمع دوروز پیش این خانواده‌ها در محل اداره آموزش و پرورش، فردی که ظاهراً از مسئولان این اداره بوده، به خانواده‌ها گفته: «کور خوانده‌اید که تا سال آینده، ساختمان

جمیله زعیم حسینی

رئیس انجمن اولیا و

مربیان هنرستان فنی

رئیس شهر انار:

مشکل خانواده‌ها فقط

مکان نیست، آنها با

مدیریت هم مشکل

دارند. خانواده‌ها

نگران‌اند؛ چون سال

گذشته در همان

مدرسه گلشن،

اتفاقات ناخوشایندی

مثل مصرف سیگار،

مشروبات و حتی

چاقوکنشی رخ داده

بود. حالا می‌گویند،

همان مدیر باید

مسئول هنرستان ما

باشد. طبیعی است

که خانواده‌ها اعتماد

نمی‌کنند